

MAGYAR NÖVÉNYTANI LAPOK

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KANITZ ÁGOST.

IX. ÉVF. 102. SZ.

1885. NOVEMBER.

MINDEN JOG FENNTARTATIK.

TARTALOM: Additamenta et corrigenda ad enumerationem plantarum phanerogamarum districtus quondam Naszódiensis auctore F. PORCIUS. — Könyvismertetések: DE BARY Vorlesungen über Bacterien. A. V. CORNIL, V. BABES Les Bactéries. RABENHORST-LIMPRICHT Kryptogamen-Flora IV. 1. 2. Lief. (ism. DEMETER K.). REICHENBACH Deutschlands Flora Lief. 223. 224. CESATI, PASSERINI, GIBELLI Compendio della Flora italiana Fasc. 34. KERNITZ-GERLOFF Botanik für Landwirthe. — Halálózások. — Kinevezések. — Hirdetések.

ADDITAMENTA ET CORRIGENDA AD ENUMERATIONEM PLANTARUM PHANEROGAMICARUM DISTRICTUS QUONDAM NASZÓDIENSIS.¹

Auctore

FLORIANO PORCIUS.

37. *Hepatica triloba* CHAIX. adde
β *rotundata* SCHUR (*H. americana* DC.) Forma egregia lobis rotundatis (non acuminatus vel acutis) cum forma normali.
95. loco *Ranunculi montani* W. α, β, γ del., adde
Ranunculus Breynianus CRANTZ (*R. Hornschuchii* HOPPE, *R. Villarsii* KOCH Syn. non DC., *R. Pseudo-Villarsii* SCHUR EN. n. 104.)
α forma minor
β forma altior
In pratis subalp. et alpinis
(Schedae ad Floram exsiccata Austro-Hung. III. 1883. n. 893)
205. *Corydalis cava* SCHWEIG. et KOERTE
etiam floribus albis.
248. *Arabis arenosa* Scop. post β adde:
γ *multijuga* BORBÁS. In saxosis RSA.

¹ cf. MNL. II. 1878. Supplementum (Melléklet).

266. *Cardamine amara* L. adde
β *hirta* KOCH Syn. (*C. sylvestica* HARTM., *C. Libertiana* LEJ.)
In rivulo montano prope Valea Vinului (Ō-Rodna).
270. *Dentaria glandulosa* WK. Duos varietates a forma normali diff. observavi
α caule (loco 3) 4 foliis 3 jugis pinnatis in verticillis dispositis (caule 4 folio)
β caule (loco 3) solum 2 foliis 3 jugis pinnatis oppositis (caule 2 folio).
284. *Sisymbrium officinale* L. adde
β forma pygmaea caule simplici solum 5—10 cm. alto.
Prope Kirlibaba.
463. loco *Polygalae amarae* L. adde
α *P. Amarella* CRANTZ. Schedae ad Floram exs. Austro-Hung. II. 1882. n. 512.
β *P. Austriaca* CRANTZ. Schedae ad Floram exs. Austro-Hung. II. 1882. n. 513.
488. *Dianthus compactus* WK. In montibus Preluci RSA a. 1884 legi formam squamis calycinis et calycibus manifeste viridibus — non brunneis — et petalis lacteis.
563. *Sagina procumbens* L. adde:
β *apetala* (sed non *S. apetala* L.) cum forma norm.
620. *Cerastium glutinosum* FRIES post β adde:
γ *pallens* KOCH Syn. Cum antecedentibus.
659. post *Linum alpinum* JACQ. β *montanum* (SCHLEICH. sp.) adde
L. extraaxillare KIT. Schedae ad Floram exs. Austro-Hung. III. 1883. n. 865. In pratis subalp. Craciunel solo calc. vet. Sepalis interioribus acuminatis, caeterum congruit cum β.
681. loco *Hyperici alpini* WK.
H. androsemaefolium VILL. (*H. alpinum* VILL.) quia sec. Sched. ad Floram exs. Austro-Hung. II. 1882. 518. *H. alpinum* WK. et *H. Richeri* et *H. androsaemifolium* compl.
807. „(An *Trifolium Biasolettianum* STEUD. et HOCHST. an 808 β *glareosum* SCHLEICH.)“ del. nam planta dicionis non — ut prius suspectus sum — eadem cum illa in SCHUR En. n. 933a. i.e. *T. Biasolettianum* STEUD. et HOCHST. sed forma propria montium elatior, quae potius descriptioni *T. glareosi* SCHUR En. n. 937 congruit.
Sed plantam SCHURII non vidi, de eius identitate cum nostra mihi iudicium deest et propterea eam nomine *T. glaciale* MIKI saluto.
1055. *Epilobium hirsutum* L.

E. ternatum SCHUR EN. n. 1281. Caule foliis 3 verticillatis, caeterum giganteo *E. parvifloro* similis. In rivulo infra „Cetate“ pr. Ó-Rodna.

1058. sic disponendum:

E. montanum L.

β foliis ovato-lanceolatis (*E. nitidum* Host)

γ foliis 3 verticillatis

Omnia in silvis RM-RSA, γ multo rarius.

E. collinum GMEL.

β *perramosum* (SCHUR EN. n. 1296)

Ambo in locis humidis RM.

1059. post *E. palustre* L. γ *Schmidtianum* ROSTK. adde:

δ *Pseudoscaturiginum* MIHI

ι *hyssopifolium* SCHUR In alp. Rodna. ind. n. i., ut videtur *E. scaturiginum* WIMM.

1061. *E. tetragono* L. substituatur:

E. obscurum REICHENB. (*E. tetragonum* KOCH non L.)

1062. *E. roseum* SCHREB. adde Syn. (*E. tetragonum* L. non KOCH Syn.); tunc inseretur

E. montano-roseum.

1063. *E. trigonum* SCHRANK adde

β foliis binis oppositis. General University Library Cluj

1063. *E. origanifolium* LAM. „ind. m. i.“ del. quia species ad rivulos RSA. et RA. crescit, eius var.

β foliis ternatis (*E. Brandzai* MIHI)

γ alternifolium (*E. Stefanescui* MIHI)

E. alsinefolium-palustre (*E. Haynaldianum* HAUSSEN.) In rivulo m. Craciunel cum parentibus.

1338. (in ENUM. ERR. 1438) β *torquata* DUBY del. et eius loco adde

Anthriscus alpestris WIMM. (*Chaerophyllum nitidum* WAHLENB. Fl.

Carp. *A. torquata* DUBY sec. SCHUR).

ad 1347. *Chaerophyllum hirsutum* L. adde

floribus albis et rubriusculis.

ad 1369. *Lonicera Xylosteum* L. adde

β floribus flavescentibus, longius pedicellatis (*L. carpatica* MIHI. An *L. leiophylla* KERN.?) In silvis RM. prope Ó-Rodna.

post 1420. *Valeriana tripteris* L. adde

V. dacica MIHI. Tota planta glabra, foliis caulinis — exceptis infimis — bijugis, terminali (non ternatis ut in *V. erip-teri*). Quondam erronee pro *V. sysimbrifolia* SCHUR EN. n. 1728 salutavi. Ad rivulos et in locis paludosis RSA. prope Ó-Rodna.

- ad 1437. loco *Scabiosae longifoliae* WK. adde:
Knautia longifolia KOCH (*Scabiosa longifolia* WK.) = *albiflora*
(*Kn. alpigena* SCHUR EN. n. 1758). In pratis RA solo calc. vet.
loco β foliis latioribus, ovato-lanceolatis adde:
Kn. Craciunelensis MIHL. Foliis ovalibus vel oblongis (non elongato-lanceolatis) longe acuminatis. In pratis montium Craciunel prope Ó-Rodna RSA. solo calc. vet.
- ad 1438. loco *S. silvaticae* L. adde:
Knautia silvatica DUBY (*Scabiosa silvatica* L.) et tunc
K. dipsacifolia HORT (non HEUFF. 1438 β) In silvis montanis.
K. Brandzai MIHL, *K. dipsacifolia* HORT capitulis non radiatis.
K. dipsacifoliae eodem modo affinis uti *Scabiosa campestris* BESSER *K. (Scabiosae) arcensi* COULT. — In RSA. montium Preluci ad margines silvarum.
1439. *K. lancifolia* HEUFF. (*K. transsilvanica* SCHUR EN. n. 1755)
Ad margines silvarum in RSA. mont. Craciunel prope Ó-Rodna.
1441. loco *Scabiosae arvensis* L. adde
Knautia arvensis COULT. (*Scabiosa arvensis* L.)
1560. *Achillea Millefolium* L. adde
 α *genuina* (*A. Millefolium* L.)
 β *collina* (*A. collina* BECK.)
 γ *lanata* (*A. Pannonica* SCHEELE)
Schedae ad Fl. exs. Austro-Hung. III. 1883. n. 988, 991, 992.
1561. *A. lanata* SPRENG. (*A. magna* W.) Ad margines silv. RM.
1563. loco *A. tanacetifoliae* AILL. α *strictae* (SCHLEICH. spec.) et
 β (1562) *dentiferae* DC. (*A. distans* W.) adde
1562. *A. dentifera* DC. (*A. distans* W.)
1563. β *A. stricta* SCHLEICH.
 α floribus albis
 β magna floribus purpureis
 γ *alpestris* pygmaea floribus purpureis (*A. nivalis* MIHL) α et β
ad margines silv. et in fructicetis RM—RSA. γ in pascuis RA.
- post 1699. *Carlinam acaulem* L. α et β adde
1700. *C. simplex* WK. Passim in pratis subalp. et alp.
1725. *Centaurea plumosa* LAM. (*C. nervosa* W.) in ditione non
erescens del. et eius loco addenda
- C. carpatica* MIHL. Planta 1—6-saepe 1—3 cephalis, capitulis magnis nigris, pappo achaenio dimidio brevioris, foliis ut in
C. Pseudophrygia C. A. MEYER. In RSA—RA.
 β *eradiata* (*capitata*) Rara in RSA.

1767. *Picris hieracioides* L. adde
 β *humilis*, *integrifolia* (*P. ruderatis* SCHMIDT)
 γ *paleacea* (*P. paleacea* VEST)
1814. *Sonchus oleraceus* L. adde
 α *integrifolia* WALLR.
 β *triangularis* WALLR.
 γ *lacerus* WALLR.
1831. *Crepis biennis* L. adde
 α *runcinata* KOCH (*C. lodomeriensis* BESS.)
 β *sinuata*
 γ *dentata* KOCH
 δ *lacera* KOCH
1833. *Hieracium Pilosella* L. sequ. modificandum
H. Pilosella L.
 β *microcephalum* SCHUR
 γ *flagelliflorum* SCHUR
 δ *robustius* KOCH
 ϵ *parvulum*
 ζ *pilosissimum* (*H. Peleterianum* MERAT)
 τ *dicephalum* MIHI (antea sub γ)
1847. post *H. bifurcum* MB. adde
 β *luxurians* MIHI (*H. brachiatum* α *flagelliflorum* SCHUR)
H. brachiatum BERT.
H. Pilosella $\times$ *bifurcum*
1849. *H. Auricula* L. adde
 $\sim$ β *nunimum* SCHUR
 $\sim$ γ *flagelliflorum*
 $\sim$ δ *alpicolum* SCHUR
- H. Racskii* VUKOT.
H. Pseudobifurcum MIHI
H. stoloniferum HAZSL. et BORB. (*H. Bauhinii* $\times$ *Pilosella*)
1857. *H. praealtum* KOCH γ *fallax* adde
 $\sim$ δ *auriculoides* REICHENB. f. non LANG,
 $\sim$ ϵ *Reichenbachii*.
 $\sim$ ζ *hirsutum* KOCH (*H. piloselloides* WALLR. — non VILL.)
- H. glomeratum* FRIES
H. cymigerum REICHENB.
1860. *H. Nestleri* VILL. adde
 $\sim$ β *brevisetum* KOCH Syn.
H. poliotrichum WIMM.
H. Rodnense MIHI. Ut *H. poliotrichum* sed inflorescentia valde glandulosa. Ambo ulter. species in pratis RM et RSA prope Ó-Rodna.

1889. post *H. sabaudum* L. adde

H. lanceolatum VILL. TAUSCH Ad marg. silv. in RM. vallis Cornaia.

1917. loco *Phyteumatis nigri* SCHMIDT adde

Ph. Vagneri A. KERN. (*Ph. nigrum* α *atropurpureum* SCHUR En. 2343a) Schedae ad Fl. exs. Austro-Hung. III. 1883. n. 964.

2101. loco *Myosotidis variabilis* ANGELIS adde

M. transsilvanica MIHI, in planta ANGELISII color corollae secundum omnes autores initio luteus, tunc ruber et demum caeruleus, sed in nostra planta color corollae semper caeruleus.

β floribus albis. Valde rara.

2108. loco *Eritrichii nani* SCHRAD. adde

E. villosum BUNGE

2174. *Veronica urticifolia* JACQ. (loco L.) (*V. latifolia* L.)

2183. loco *V. latifoliae* L. adde

V. Teuerium L. (*V. latifolia* JACQ. non L.) Schedae ad Fl. exs. Austro-Hung. III. 1883. n. 920 et 922.

2236. loco *Melampyri arvensis* L. β *Pseudobarbati* SCHUR adde

M. albicans MIHI (An *M. Pseudobarbatum* SCHUR). Planta dicionis in vivo: bracteis infra biserialim punctatis, infima viridis, versus apicem magis et magis pallescentibus, supremis toto albis, calycibus albescenti-viridibus, nervisque breviter scabiusculis, lobis corollae tubum aequantibus; corollae tubo sordide albo, labiis toto clausis, labio superiore viridescenti-albo, labio inferiore pallido-flavo, fauce sulfureo. In praeruptis montanis substr. trachytico pr. Ó-Rodna cum *M. arvensi* L. crescit, sed supremis bracteis albis comosis ab illo valde discrepat. *M. Pseudobarbati* SCHUR En. n. 2716 laud. charact. „bracteis laete viridibus vel pallide flavis inpunctatis vel obsolete punctatis, corollis pallide flavis“ desunt in planta dicionis.

2238. loco *M. nemorosi* β *montani* MIHI adde

M. Bihariense A. KERNER (*M. nemorosum* L. β *montanum* MIHI)

post 2270. *Euphrasiam officinalem* L. $\beta\gamma\delta$ adde

2271. *E. minima* SCHL. In pascuis alpinis.

2281. *Mentha sativa* L. β et γ adde

δ *rubra* (*M. rubra* Sm.) Locis humidis.

2307. apud *Thymum clandestinum* SCHUR „m. i.“ del. quia circa Ó-Rodna in pratis montanis crescit, sed ob parvas in calycibus clausas corollas non facile inveniendum, habitu *Th. Chamaedryos* deflorati.

2342. *Galeopsis Ladanum* L. α et β adde
 γ *canescens* (*G. canescens* SCHULT.).
2430. *Cortusa Mathioli* L. A. 1884 primum legi in saxosis humidis umbrosis micaceo-schist. supra Uj-Rodna RM. Plantae in calc. vet. crescentes *C. pubens* SKN.
3517. loco *Atriplicis laciniatae* L. adde
A. tatarica L. OBZ. 1875. 251, 252.
2595. loco *Euphorbiae epithymoides* L. adde:
E. polychroma A. KERN. (*E. epithymoides* JACQ. non L.) Schedae ad Fl. exs. Austro-Hung. I. 1881. n. 43.
2605. Synon. *E. transsilvanica* SCHUR del., quia haec alia, propria species in nostra ditione non crescit. *E. salicifoliae* Host adde syn. *E. incana* SCHUR.
- post 2683. *Salix Capraea-cinerea* WIMM. adde
2684. *S. aurita* L. In locis humidis, ad ripas rivul. RM.
S. aurito-cinerea WIMM. In humidis et umbrosis RM.
S. silesiaca-Capraea. Ibidem.
2794. *Orchis Morio* L. adde
 β *albiflora*
2799. post *O. sambucinum* L. β *purpuream* (*O. incarnata* W. non L.) adde:
O. foliosa LINDL. SCHUR. En. 3415. In turficeis RSA.
2805. *O. latifolia* L. adde
 β *foliis immaculatis* (*O. haematodes* REICHENB.) Iisdem locis.
2811. post *Gymnadenia conopsea* RBR. β *conigera* adde
 β *transsilvanica* SCHUR. In pratis RM. et RSA.
 γ *ornithis* JACQ. (*G. conopsea* var. *leucantha* SCHUR) floribus albis. Ibidem sed rar.
2818. *Coeloglossum viride* HARTM. adde
 β *macrobracteatum* SCHUR.
- post 2838. *Epipactis rubiginosa* GAUD. adde
E. violacea DUR. DUQUERM. In humidis silvar. abiet.
3078. *Carex canescens* L. adde
 β *longibracteata* (*C. Kanitzii* MIHL)
3079. *C. Persoonii* SIEBER (*C. Gebhardi* HOPPE) in turfosis RA. et propterea „n. i.“ prope 3076 β (*C. Gebhardi*) del.
3084. *C. dacica* HEUFF. — ind. „in paludosis“ del. — In valle Lala ad marginem lacus alp. An huic spec. adnum. 3086.
C. rigida Good.
3085. *C. acuta* L. adde
 β spicis femininis infimis longe vel longissime pedunculatis.
 γ *duplicata* MIHL. Ambo var. cum. forma norm. sed rarior.

3128. *C. brevicollis* DC. In pratis RSA. montium Saca.
3145. *C. riparia* CURT. adde:
 β *Naszódiensis* MIHL. Spica infima feminea valde longe pedicellata
 γ *androgyna* MIHL. Cum forma norm sed. rarior.
3184. *Phleum asperum* VILL. del. et eius loco additur
Ph. glabrum MIHL. Valvis dorso glaberrimis non hispido-ciliatis.
 Caeterum cum *Ph. Boehmeri* congruit. In montanis sterilibus pr. Naszód.
3305. *Poa annua* L. adde
 β *Pseudosupina* MIHL. In RSA. in pascuis passim. Huic formae verisimiliter addenda *C. supina* SCHRAD. SCHUR EN. n. 4005 in alpibus Rodnensibus indicata.
3310. *P. pumila* HOST adde
 β *flavida* (*P. dacica* MIHL) In cacumine a. Ineu prope Ó-Rodna.
3313. *P. alpinam* cum varietatibus sic enumero
P. alpina L.
 α *genuina*
 β *brevifolia* GOOD.
 γ *vivipara*
 δ *subalpina* 3313 γ (*P. subalpina* SCHUR)
 ε *media* 3314 (*P. media* SCHUR)
 ζ *Pseudolaxa* (*P. Pseudolaxa* SCHUR)
 η *gelida* (*P. gelida* SCHUR) prius sub δ *minor* enumerata.
3315. *P. caesia* SM. adde
P. Pseudonemoralis SCHUR est *P. caesia* ligulis protensis.
3316. *P. nemoralis* L. δ *glauca* adde
 ε *coarctata*.
3317. *P. fertilis* HOST adde
 β *effusa* (*P. effusa* KIT.)
3319. *P. sudetica* HAENKE adde
 β *remota* FRIES.
 γ (3344) *Festuca duriuscula* (L. sp.), δ (3344) *F. curricula* (GAUD. sp.) et ε (3345) *F. glauca* (LAM. sp.) del. eorum loco adde
F. Pseudoovina HACKEL (*F. pulchra* SCHUR EN. n. 4030).
F. Austriaca HACKEL (*F. amethystina* L. non HOST, *F. caeruleans* SCHUR EN. 4039, *F. inarmata* SCHUR EN. 4046).
3341. loco *F. alpinae* SUT. del. add.
F. supina SCHUR EN. n. 4024.
 β *oligantha* HACKEL (*F. oligantha* SCHUR EN. n. 4025).

3351. *F. rubra*
α vulgaris
β grandiflora
γ juncea HACKEL
δ villiflora HACKEL
ε baicalensis HACKEL subvar. *fallax* (*F. Pseudorubra* SCHUR
 En. n. 4050)
3361. *F. silvatica* VILL. In silvis montanis.
3362. *F. montana* MB. (*F. Drymaea* MK.)
β lucorum (*F. lucorum* SCHUR En. n. 4064) Ad margines sil-
 var. RM.
3365. *F. elatior* adde
F. apennina DE NOT. (*F. australis* SCHUR En. n. 4068) In pratis
 RSA. sed prope silvas.
 Post *F. carpatica* DIETR. adde
F. Porcii HACKEL n. sp. In saxosis RSA. et RA. calc. vet.

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Vorlesungen über *Bacterien* von A. DE BARY Professor an der Uni-
 versität Strassburg. Mit 18 Figuren in Holzschnitt. Leipzig Wil-
 helm Engelmann 1885. VI. 146 pp. 8°.

21] Szerző előszavának végén azon ohajnak ad kifejezést,
 vajha ezen könyvecskéje némileg a nézetek tisztázásához vezetne és
 a bacteriumvizsgálat a mostani sürgő-forgó tolongó stadiumból a
 nyugodt termékeny dolgozashoz és tanuláshoz átsegíthetné. Evvel
 talán elégségesen van a munka iránya is jelezve. Az előadási modor,
 a tények elrendezése annyira átlátszó, hogy a munkát bizonyosan
 igen sokan fogják élvezettel olvasni és gondolkodó orvosi körökben
 is alig fogja hatását eltéveszteni. Mindjárt husz éve, hogy Weimar-
 ban a cholera-conferentián sz. HALLER-nak akkor burjánzó iránya
 ellen erélyesen lépett fel és a penészek tanulmányozását helyes
 irányba tudta terelni.

Az hogy a bacteriologia terén igen sokan működnek oly irány-
 ban, mely jelen botanikai ismereteinkkel alig vagy sehogysem egyez-
 tetthető, az kétségbevonhatlan tény, hogy ezen téren a tiszta szak-
 szerűségnek érvényt szerezni szükséges, arra nézve botanikai körök-
 ben alig van véleményeltérés. DE BARY neve elég fényes hogy tekin-
 telye előtt meghajoljanak. Mindenesetre örvendetes tény, hogy a sa-
 ját álláspontjának kifejezésére oly helyes utat és módot talált, mint
 a melyet könyvében bemutat.

Les Bactéries et leur rôle dans l'anatomie et l'histologie pathologiques des maladies infectieuses par A. V. CORNIL Professeur d'anatomie pathologique à la Faculté de médecine de Paris. V. BABES Agrégé à l'Université de Budapest. Ouvrage contenant les méthodes spéciales de la bactériologie. 156 figures en noir et en couleurs intercalées dans le texte et accompagné d'un atlas de XXVII planches en chromolithographie. Texte. Paris, Félix Alcan 1885. VII. 696 pp. Lex. 8°.

22] Egy díszesen kiállított mű, melyet különösen orvosok fog-nak nagy haszonnal forgatni, de mely a botanikusoknak is sok élvezetet fog nyújtani; nevezetesen a szöveg közé nyomtatott, sok már ösmeretes ábra között van egynehány érdekes, még nagyobb mértékben lehet azt a szép atlasról elmondani. Szerzők különösen PASTEUR és KOCH nyomdokain haladnak, de mindketten önálló kutatók is lévén ezen a téren, sok eredeti adattal is gazdagítják könyvüket, mely két részre oszlik, egy általánosra és egy specialis orvosira. A classificatióra és morphológiára nézve szerzők különösen ZOPF és FLÜGGE idevágó munkáikat használták.

Egy csinos bevezetésben a bacteriologia történelmi fejlődését ismertetik szerzők, a két rész fejezetei pedig a következők:

I. Partie. I. Généralités sur les schizomycètes. II. Technique histologique. III. Méthode de culture des bactéries. IV. Description et classification des schizomycètes. V. Expérimentation sur les animaux. VI. Atténuation des virus. VII. Lésions des tissus en rapport avec les bactéries pathogènes. VIII. Maladies expérimentales.

II. Partie. Maladies infectieuses prises en particulier.

I. Section. - Maladies spontanées, d'origine bactérienne, appartenant aux animaux.

I. Choléra des poules. II. Charbon symptomatique. III. Peste bovine. IV. Rouget du porc. V. Maladies des vers à soie.

II. Section. - Maladies spontanées d'origine bactérienne, appartenant à l'homme. - Maladies similaires des animaux.

I. Inflammation consécutive aux plaies et liées à la présence des bactéries. II. Pneumonies. III. Diphtéries. IV. Blenorrhagie. V. Fièvre typhoïde. VI. Dysenterie. VII. Fièvre jaune. VIII. Athrophie jaune aiguë du foie. IX. Fièvre intermittente. X. Choléra XI. Charbon et pustule malignes. XII. Morve. XIII. Fièvre éruptive. XIV. § 1. Concrétions du canal nasal formées par le streptothrix. § 2. Xérosis. § 3. Verrues. XV. Microbe de la bouche, carie dentaire. XVI. Maladies diverses réputées d'origine bactérienne.

III. Section. Maladies chroniques bacteriennes.
I. Rhinosclérome. II. Tuberculose. III. Lépre ou éléphantiasis
des Grecs. IV. Syphilis.

Végre a függelékben a könyv nyomtatása alatt felmerült újabb vizsgálati módszerek és a conjunctiva trachomája tárgyalatik. Egy jó abc — és tárgymutató képezi az egésznek végét.

DR. L. RABENHORST'S KRYPTOGAMEN-FLORA VON DEUTSCHLAND, OESTERREICH UND DER SCHWEIZ. Vierter Band: Die Laubmoose von K. GUSTAV LIMPRICHT. 1—2 Lieferung: Einleitung. Sphagnaceae. Leipzig. Verlag von Eduard Kummer. 1885. p. 1—28.

23] A RABENHORST-féle floramű 2. kiadásának eddig megjelent kötetei mellé ime egy újabb, a lombosmohokról szóló kötet sorakozik első füzeteivel. 1853 óta, mint a mely évben K. MÜLLER közzé tette „Deutschlands Moose“ című munkáját: teljes florája a Német lombosmohoknak — eltekintve a KUMMER- és SYDOW-féle, különben az egész területet felölelő meghatározó könyvecskéktől — nem látott napvilágot. Már pedig az utolsó három évtíz alatt épen a Németeknél óriás lépésekkel haladott előre a bryológiának úgy extensiv valamint intensiv mivelése. Nagy számú folyóirataikban, társulati kiadványaikban, helyi floráikban stb. a mohok földrajzába és rendszertanába vágó újabb buvárlati eredményeknek egész halmaza van összehordva. Ez eredményeknek egységes, összefüggő, kritikai feldolgozása, immár általánosan érzett szükség. Másfelől a modern növényphysiologiai irány csapásán indult finomabb szövettani vizsgálatok eredményei, LORENTZ kezdeményezésére a mohok rendszertanában is útat törtek az anatómiai viszonyok értékesítésének. Az „anatómiai módszer“-nek a növényrendszertanban való alkalmazása a tudomány fejlődésének természetes következménye lévén, érvényesítenie kell már azt szükségképen a bryologia rendszerének is, ha nem akarja elveszíteni összefüggését a tudomány egészével.

Ime a kettős feladat, melynek megoldására vállalkozott a Boroszlói bryologus, midőn a lombos mohokról szóló rész átdolgozásához hozzá fogott. Ő e feladatot világosan felismerte, határozottan maga elé tűzte és bizonyára a lehető legjobban fogja megoldani is. Kezkeskednek erről eddig megjelent kitünő bryologiai dolgozatai, melyeket általában kiváló pontosság és önálló, kritikai felfogás jellemez. De erre enged következtetnünk magának ez-újabb vállalatának előttünk fekvő két első füzete is.

A részletes leírást hosszabb, 78 oldalra terjedő általános rész előzi meg. Tárgyalva vannak ebben a lombos mohok rövid általános

jellemzése; a lombos mohok morfológiai alkotása (protonema, törzs, levél, ivarszervek, virágzat, gyümölcs, a vegetatív szaporodás) és ennek fonálán a terminológiai fogalmak s a fejlődéstörténet alapvonalai, a fajok földrajzi elterjedésének általános vonásai, az anyaggyűjtés és eltartás módja, a meghatározásra vezető vizsgálat menete. Az általános részt a rendszerekről szóló fejezet zárja be, a melyben szerző jelzi az álláspontját a fajfogalmat, a mohok hybridációját és a prioritás törvényét illetőleg, továbbá kiemeli a bryologia történelmének korszakos mozzanatait s végül főbb vonásaiban áttekintését adja HAMPE, SCHIMPER (Synopsis ed. 2.), LINDBERG és a meny nyiben megjelent, BRAITHWAITE rendszerének. Szerző a jelenlegi physiológiai nézeteknek megfelelőleg a lombos mohokat 4 „rendre“ osztja, melyek a következők: *Sphagnaceae*, *Andreaeaceae*, *Archidiaceae* és *Bryineae*; tehát annyiban módosítja „Szilézia kryptogám-florájában“ követett rendszerét, hogy a *Phascaceae*-kat mint külön rendet feladja s helyette az *Archidiaceae*-kat emeli rendi rangra.

A morfológiai bevezetés teljesen a modern morfológia színvonalán álló s a mellett világos és kimerítő — annyira hogy a kezdő minden egyéb segédeszköz nélkül, csupán e bevezetés segítségével bele dolgozhatja magát a lombos mohok studiumába; a könnyebb megértés végett ábrákkal is van illusztrálva, a melyek között feles számu, a szerző rajzai után készült eredetivel találkozunk.

Az anyaggyűjtésről és eltartásról szóló fejezet sok jó gyakorlati újmutatást tartalmaz. A meghatározás módjára vonatkozó útmutatásokban a virágzat megállapítását ajánlja szerző első teendőnek, egyébiránt azt tartja, mint WEBER és MOHR, hogy t. i. „a meghatározásban csakis a mőh minden részének a microscop alatt való ügyes elemzése tesz bizonyosságot.“

A fajfogalmat illetőleg szerző nagyon távol áll a bryologusok túlnyomó többségétől még mindig vallott LINNÉ-féle felfogástól, ellenben annál közelebb áll a KERNER-éhez, — a mit magamra nézve annál nagyobb örömmel konstatalok, mert e kérdésben úgy látszik, teljesen egy nézeten van velem, annyira hogy álláspontja jelzésére a 80. lapon majdnem egészen ugyanazon szavakat használja, mint a melyekben én körvonaloztam volt neki e tárgyra vonatkozó szerény nézetemet egy, az év elején hozzá intézett levelemben.

A prioritás kérdéseiben HEDWIG-en túlmenni, nem tartja jogosúltnak (miért nem, arra nézve bővebb indokolást nem ad). Ezzel tehát elítéli LINDBERG eljárását, azt pedig épen vakmerőségnek tartja, hogy valaki herbariumokból és szétosztott példányokból merítsen bizonyítékot nomenklaturai változtatásokra.

Az általános részt követő részletes tárgyalás a tőzegmohokkal kezdődik. Ábrákkal illusztrált, kimerítő jellemzés világítja meg a tőzegmohok általános morphologiai és anatómiai viszonyait, melyre a *Sphagnum* genus történetének rövid vázlatát s alakbeli gazdagságának méltatása után következik a fajok jelkulcsa. Szerző összesen 23 *Sphagnum*-fajt különböztet meg, megjegyzi azonban, hogy azokat maga sem tekinti egymással egyenértékűeknek. A 2. füzet 20 fajnak adja a leírását. Az egyes fajok leírásai nem rövid diagnózisok, hanem többé-kevésbé terjedelmes s az anatómiai viszonyokat gondosan feltüntető descriptiók, melyek azonban csak a typus jellegeit ölelik fel: a varietások külön iratnak le. A jellemző bélyegek ritkított betűkkel vannak a nyomtatásban felülíróvé téve. Méretek sem hiányznak, különösen a sporák nagysága van gondosan megadva milliméterekben. Az egyes leírásokat a főbb synonymok és exsiccatumok jegyzéke egészíti ki s a termőhelyek felsorolása és itt-ott kritikai megjegyzések rekesztik meg.

Szerző határozott ellensége a *Sphagnum*-„formák“ tömeges gyártásának a fajok reductiója árán. Az ő felfogása szerint nemcsak hogy nem kell a legalább bizonyos számú apró különbségek alapján megállítható fajokat összevonni, hanem ellenkezőleg a legközelebbiről rokon formákat magasabb egységekké olvasztva, ez egységeket is inkább külön fajokként kell szerepeltetni. (Igy született volt meg a *Spagnum medium* LIMPR. Bot. Centralbl. 1881. VII. 313). Szerző e nézetét, WARNSTORF monographiájával szemben már korábban kifejtette egy más helyen¹, ezt látom kifejezésre juttatva itt is a *Sphagnum*-fajok tekintélyes számában. E felfogásához híven, a múlt évben felállított *Sph. acutiforme* SCHLIEPH. et WARNST. fajt, mint collectiv fajt nem fogadja el, mert abban a már korábban megkülönböztetett *Sph. rubellum* WILS. és *Sph. fuscum* KLINGGR. típusokat látja egyesítve, azért ez utóbbiakat mint külön, önálló fajokat tartja meg.

Hazánk területére vonatkozó termőhelyi adat egy van említve és ez a *Sph. Wulfianum* GIRGENS. előfordulása a Tátrán Szepes-Olaszi mellett, HAZSLINSZKY szerint. („A Magyar birodalom Moh-Flórája“-ban hasztalan keressük, ott szó sincs e fajról.)

Ha minden bryologus már előre kíváncsi volt LIMBUCHT-nek e nagyszabású munkájára, a fennebbieken bemutatott két első füzet után bizonyára fokozott érdeklődéssel várja a munka folytatását.

DEMETER KÁROLY.

¹ Zur Systematik der Torfmoose. Bot. Centralbl. 1882. X. 214 és köv. l.

Deutschland's Flora mit höchst naturgetreuen, charakteristischen Abbildungen in natürlicher Grösse und Analysen. Als Beleg für die Flora Germanica excursoria und zur Aufnahme und Verbreitung der neuesten Entdeckungen innerhalb Deutschlands und der angrenzende Länder. Herausgegeben von H. G. LUDWIG REICHENBACH königl. sächs. Geh. Hofrath etc. etc. und H. GUSTAV REICHENBACH FIL. Professor der Botanik I. Serie 223. 224. Heft. Wohlfeile Ausgabe, halbcolorirt. Leipzig Ambrosius Abel p. 81—88. Tab. MMCLII—MMCLXXI. 4° min. [I. MNL. VII. 90., VIII. 42.]

24] A szövegben ismét csak a *Trifolium*-ok tárgyalatnak folytatólagosan. Az összes ezen füzetben levő táblák pedig *Lathyrus*okat tartalmaznak.

Compendio della Flora italiana compilato per cura dei Professori V. CESATI, G. PASSERINI, G. GIBELLI con un atlante di circa 130 tavole eseguite sopra disegni tratti dal vero per opera del professore GIUSEPPE GIBELLI. Milano Dott. F. Vallardi 1883. Fasc. 34. p. 817—887. Lex. 8° [I. MNL. I. 29 sk., 70 sk. II. 29, 95. III. 41, 74, 157. IV. 92, 163. V. 24, 156. VI. 90, 158. VIII. 14, 172 sk. II.]

25] Ezen füzetben, mely csak szöveget tartalmaz, a *Cruciferae*, *Fumariaceae*, *Papaveraceae*, *Nymphaeaceae*, *Berberideae* és *Ranunculaceae* családok összes Olaszországban termő fajai mutatattak be.

Botanik für Landwirthe. Zum Gebrauche an landwirtschaftlichen Lehranstalten, sowie zum Selbstunterricht bearbeitet von DR F. KIENITZ-GERLOFF, ord. Lehrer an der Landwirtschaftsschule zu Weilburg a. d. Lahn. Mit 532 Textabbildungen und einer Farbendrucktafel. Berlin Paul Parey 1886. VI. 2 innum. 552 pp. 8°.

26] Ezen könyv keletkezése kissé sajtóságos; Weilburgban, hol egykor Magyarország utolsó nádora István főherceg töltötte mély visszavonultságban éveit, mezőgazdasági iskola létezik, mely mellett évek óta oly elemi tanítók számára, kik falusi póttanfolyamokat be akarnak rendezni és vezetni, egy tanfolyam van berendezve. Ezen tanítók számára tartott sz. előadásokat a növénybontás és élettanból, melyeket most a morphológiával és biológiával, továbbá a mezőgazdasági növények s azoknak gyomai és parasitái és az összes ehető gombák áttekintésével és jellemzésével kiegészítve foglal össze, az előttünk fekvő könyvben. A könyv mind a tanuló-

nak, mind a végzett gazdásznak akar szolgálni s csinosan kikerekítve nyújtja azt mi a növénytudományból a gazdára nézve fontos vagy érdekes és azon részeket melyekre szükség van, behatóbban tárgyalja. Így nagy gond van azon részletekre fordítva, melyek a kulturnövények életviszonyaira és különösen táplálkozására vonatkoznak. A növénybetegségek — eltekintve a paraziták által okozottaktól — az egészséges növény funkciói után tárgyaltattak, gyors feltalálásukat a terjedelmes tartalomjegyzék könnyíti. Az általános részben, természetesen a példák a gazdasági növények köréből vannak véve. Megvagyunk arról győződve, hogy a könyv hazai gazdáknak és a hazai mezőgazdaszat barátainak is kitünő szolgálatokat fog tenni.

HALÁLOZÁSOK.

LOUIS LERESCHE * Lausanneb. 1808. dec. 10. † Rolleb. (cant. Waadt) 1885. majus 11. Sok éven át lelkipásztoroskodott és hosszabb ideig Chateaux d'Oex második lelkésze volt. Ifjú korától kezdve lelkesedett a növénytanért és különösen hazájában botanizált, de többször volt hasonló célból az Apennini és a Pyrenei félszigeten is; maga aránylag keveset írt, LEVIER-vel leírta két Spanyol kirándulását (Deux excursions botanique dans le Nord de l'Espagne et Portugal), a Pyrenéi félszigetet és a Balearokat utoljára 1881-ben látogatta meg BOISSIER, BARBEY, BURNAT és RECDON társaságában, ezen útát azután BARBEY és BURNAT írták le (Notes sur un voyage botanique dans les îles Baléares et dans la province de Valence (Espagne) Mai — Juin 1881). Gazdag herbariumát szülővárosa muzeumának hagyományozta. (BC.)

DR FRANZ BARON VON UNGERN-STERNBERG [*Ungernia BUNGE Amaryllidea*, a *Sternbergia* WK. közvetlen közelében] † Torinóban 1885 aug. 12. Szülőtartományának tudományegyetemén Dorpatban orvosi tanulmányokkal foglalkozván, növénytan tudori értekezést nyújtott be, melynek címe: Versuch einer Systematik der Salicornien. Dorpat 1866. XIV. 114 pp. 6°. Ezen kis csoport tanulmányozásának később is híj maradt, habár már 1874-ben adta ennek pontos monographiáját ily cím alatt ki: Salicorniearum Synopsis Atti del Congresso Internazionale Botanico tenuto in Firenze nel mese di Maggio 1874. (Firenze 1876) 259—343 et tab. Különbén is szenvedélyes botanikus volt, évek óta Olaszországban tartózkodott, és állítólag a Maremmákból hozta volna magával a váltólázt, melynek áldozatul esett.

CHARLES ROBIN a bonctan tanára a Párisi École de Medicinesnél, † szülővárosában Jasseronban (Ain dept.) 1885. oct. 6. Botanikus

körökben, különösen a következő munkák által volt ismeretes: Les végétaux, qui croissent sur les animaux vivants. Paris, 1847. VIII. 120 pp. 3 tab. 8°. — Histoire naturelle des végétaux parasites qui croissent sur l'homme et sur les animaux vivants Paris 1853. 704 pp. avec un bel atlas de 15 pl. dessinées d'après nature, grav., en partie col. Ezen munka azután, ha jól tudjuk a hetvenes években részben átdolgozva újlag jelent meg. — Résumé d'un mémoire sur les anomalies de composition des organes sexuels en général et en particulier sur celles des fleurs du Maïs (*Zea Mays* L.) Mém. Soc. biol. Paris. V. 1853. Compt. Rend. 137—140. — Note sur la présence de la sarcine dans l'oeil Ib. Nouv. Sér. I. 1854. Compt. Rend. 84. — Note sur la nature des différentes parties de l'ergot de seigle Ib. III. 1856. Compt. Rend. 15—19.

KINEVEZÉSEK.

BABES VICTOR a gyermekkórház prosectora és a Budapesti tud. egyetemen magántanár, u. a. tud. egyetemhez a kórszövettan ny. rk. tanárává neveztetett ki.

H I R D E T É S E K.

Soeben erschien: **Band II.**
 (eleg. gebunden $\mathcal{A}$ 15; geheftet $\mathcal{A}$ 12.50).
 = In jeder Buchhandlung vorrätig: =

K Spamer's **I**llustrirtes
Konversations-**L**exikon.

Zweite völlig neugestaltete Auflage.
 Mit 6000 Abbildungen, Karten etc.
 Das Werk wird bei grösster Reichhaltigkeit 3 Bände nicht überschreiten und daher (geheftet $\mathcal{A}$ 100, gebunden $\mathcal{A}$ 120) billiger sein als gleichartige Werke.